

DOI: 10.21005/pif.2017.29.C-04

MANAGEMENT OF LANDSCAPE RESOURCES AS AN ELEMENT OF DEVELOPMENT OF COMMUNES IN THE POZNAŃ AGGLOMERATION – DECLARATIVENESS OF ASSUMPTIONS VS REALITIES OF SPATIAL POLICY

GOSPODAROWANIE ZASOBAMI KRAJOBRAZOWYMI JAKO ELEMENT ROZWOJU GMIN AGLOMERACJI POZNAŃSKIEJ – DEKLARATYWNOŚĆ ZAŁOŻEŃ I REALIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ

Elżbieta Raszeja

dr hab. inż. arch., prof. UAP

Uniwersytet Artystyczny w Poznaniu
Wydział Architektury i Wzornictwa
Katedra Architektury i Urbanistyki

Agnieszka Wilkaniec

dr inż. arch.

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
Wydział Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu
Katedra Terenów Zieleni i Architektury Krajobrazu

Magdalena Szczepańska

dr inż.

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydział Nauk Geograficznych i Geologicznych
Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej

ABSTRACT

In 2010 the development strategy for the Poznań agglomeration was formulated, including the landscape policy. The assumptions of the policy were written in the land use plans of most communes in the Poznań agglomeration although they were usually limited to general statements and rarely concerned specific decisions about spatial planning.

Key words: landscape policy, Poznań agglomeration, spatial planning, sustainable development.

STRESZCZENIE

W 2010 roku w ramach strategii rozwoju aglomeracji poznańskiej, została sformułowana polityka krajobrazowa. Założenia przyjętej polityki znalazły się w zapisach studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego większości gmin aglomeracji poznańskiej, jednak zazwyczaj są one ograniczone do ogólnikowych sformułowań i rzadko przekładają się na konkretne decyzje planistyczne.

Słowa kluczowe: aglomeracja poznańska, planowanie przestrzenne polityka krajobrazowa, rozwój zrównoważony.

1. INTRODUCTION

Landscape and space are significant non-renewable resources which need to be managed rationally, according to the rules of sustainable development. The most important decisions affecting landscape quality are taken in communes, but it is necessary to coordinate actions at different levels and different scales of planning [12]. It is particularly desirable to have an integrated approach to the management of spatial and landscape resources within urban agglomerations, which are closely functionally interrelated areas [4]. The subject 'The Rural Landscape and Cultural Heritage in the Poznań Agglomeration', which was part of the interdisciplinary research programme 'The Functioning and Development Trends of the Poznań Agglomeration' implemented between 2009 and 2010, is an example of creation of a consistent development policy and appropriate use of the potential of rural areas in relation with a big city¹. As a result, a concept of a landscape policy was created. It was based on identification and preservation of landscape resources as a development potential of rural areas within the agglomeration. One of the most important strategic tasks formulated within the landscape policy was to create an integrated landscape protection system in spatial planning and management. The system was supposed to be composed of the following elements: appropriate provisions in land use plans of communes and local land use plans, forecasts of the influence of planned investments on landscape, landscape monitoring to register its state and assess the dynamics and character of changes [11].

Ryc. 1. Lokalizacja gmin objętych badaniami na tle powiatu poznańskiego i układu głównych dróg. Źródło: Opracowanie autorów

Fig. 1. The localization of municipalities covered by the research on the background of the Poznań district and the main roads. Source: authors' elaboration

¹ The project 'The Functioning and Development Trends of the Poznań Agglomeration' was implemented by the Consortium for Research on the Poznań Agglomeration, which consisted of Adam Mickiewicz University in Poznań, the Poznań University of Life Sciences, the Poznań University of Technology and the Poznań University of Economics and Business. The subject 'The Rural Landscape and Cultural Heritage in the Poznań Agglomeration' was implemented by the research team of the Department of Landscape Architecture, Poznań University of Life Sciences. The team members were: Elżbieta Raszeja (subject manager), Agnieszka Wilkaniec, Ewa de Mezer

In 2016, a few years after the development strategy for the Poznań agglomeration was adopted, we studied how the tasks of the landscape policy were implemented by suburban communes bordering Poznań. Three communes (Dopiewo, Tarnowo Podgórne and Stęszew) located in the west and southwest of Poznań County were selected for the first stage of the study (Fig. 1). All these communes have valuable rural landscape resources, historical rural arrangements, manor and grange complexes, historical facilities and building complexes as well as green space complexes. Simultaneously, they are characterized by rapid development of residential buildings due to the closeness of Poznań and access to roads. Like in the entire Poznań agglomeration, the increasing urbanization pressure is causing not only significant changes in the property structure and land use [2,16] but also threats to valuable spatial and landscape resources as well as irreversible transformations of historical spatial plans of villages [15]. The aim of this study is to recognize the awareness of the existence of landscape resources in selected communes of the Poznań agglomeration and to confront the land management practice with the provisions concerning these resources in land use plans.

2. LANDSCAPE RESOURCES AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE SPATIAL POLICY OF COMMUNES

The Land Use Plans of the Communes of Stęszew, Tarnowo Podgórne and Dopiewo include provisions concerning the introduction of sustainable development and protection of landscape resources. However, they are presented in different ways and there are different spatial policies applied to execute these plans.

2.1. The Commune of Stęszew

The current Land Use Plan of the Commune of Stęszew [14] indicates that cultural landscape is a value. The spatial policy should be based on the following rules: rational land management, limited dispersion of buildings, taking advantage of good location of the commune and its natural values to activate the tourist function, protection of the natural potential, protection of dense forest complexes of the wildlife corridor in the ECONET network, protection of scenic and cultural values by limiting the development and use of land [14, p. 98].

The primary goal in the development of the commune is to protect and preserve natural values [14, p. 99]. The second most important goal is to develop the residential function. These two goals may result in spatial conflicts if they are not executed in separate spaces. Other goals are to develop the sport, recreational and tourist infrastructure, maintain the agricultural function and develop agri-food processing. These goals involve using the existing values of the environment and result from the current land use structure. The Land Use Plan includes provisions which are important to the preservation of agricultural landscape values. Buildings and new investments in rural areas should be concentrated around the existing settlements. It is necessary to limit issuing construction permits dispersing building developments [14, p. 100]. The Plan emphasises the role of 'no building' zones as a tool developing landscape quality [14, p. 110]. The issues related with the protection of cultural heritage are chiefly perceived through the prism of protection of individual historical elements and their surroundings. The graphic part of the Land Use Plan shows valuable rural arrangements in several villages and the urban arrangement of Stęszew, which is subject to conservatory protection.

2.2. The Commune of Tarnowo Podgórne

The analysis of the provisions of the Land Use Plan of the Commune of Tarnowo Podgórne shows that an appropriate spatial policy should not be limited to creation of new investment areas but it should also protect the environment and improve the standards of built-up areas [17, Part A, p. 88]. Actions taken by the commune are in

agreement with the trends declared in the Land Use Plan. In recent years the Protected Landscape Zone of Ribbon Lake Lusowo and the Sama River has been established (12% of the commune area). The forestation rate has increased. Values of the natural environment and landscape are indicated as activating internal factors which enable development of the commune [17, Part B, p. 3]. According to the Land Use Plan, the cultural heritage resources include historical buildings and complexes as well as rural houses characteristic of 'Olęder' settlers as elements of regional culture (although any buildings or complexes were not specifically indicated). Other resources of the cultural heritage include cemeteries, roadside crosses and chapels as [17, Part A, p. 46].

The section of the document concerning the trends and rules of developing agricultural production space and forest areas prohibits building up some of the agricultural production space and recommends increasing the forestation rate. The set of rules concerning protection of the cultural heritage, monuments and goods of contemporary culture includes recommendations to maintain historical facilities and surrounding areas in appropriate condition. There are rules regulating the construction of new buildings in their neighbourhood. There are zones of conservatory protection of historical complexes (mansions, palaces, parks and granges), where it is forbidden to construct new buildings or make secondary divisions of historical parks [17, Part B].

It should be noted that in addition to the above-mentioned recommendations of protection, the Land Use Plan of the Commune of Tarnowo Podgórne [17] assumes considerable extension of the built-up area, especially by business activity, along the E30, and residential buildings near existing settlement units. It is doubtless that such extensive possibilities to make building developments will significantly influence the landscape in the commune.

2.3. The Commune of Dopiewo

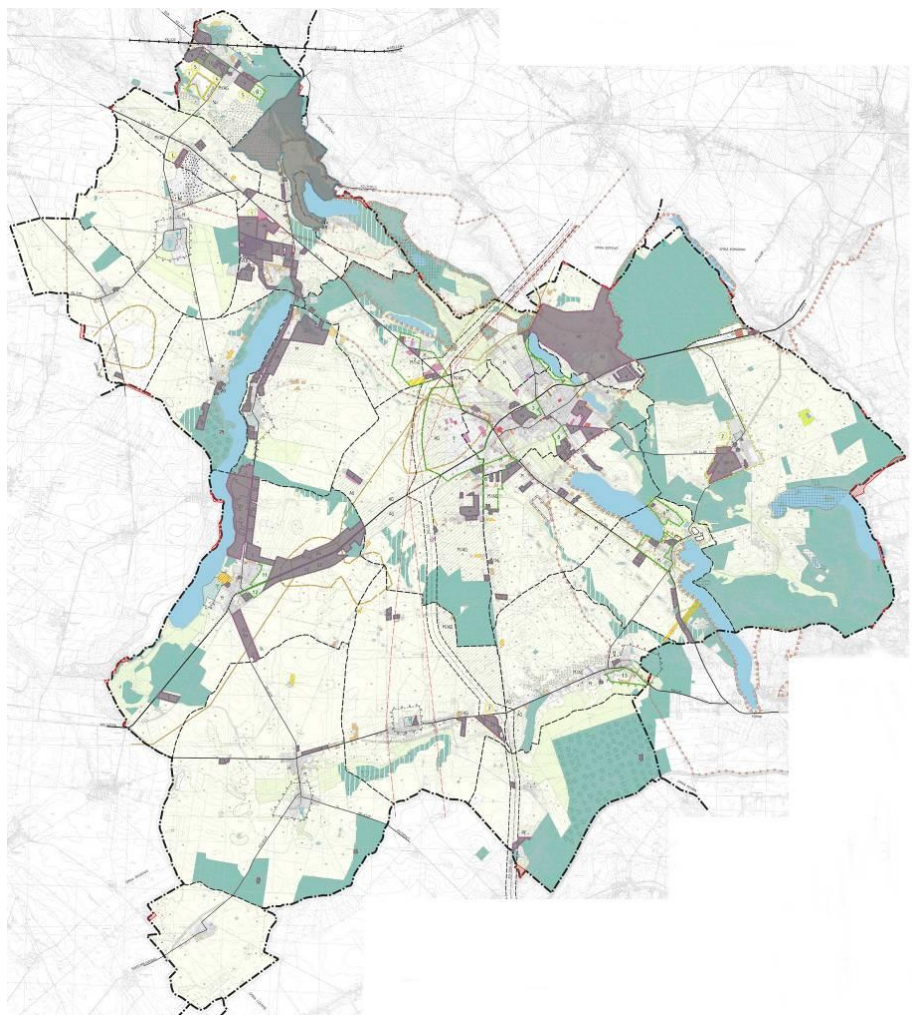
The main strategic goals listed in the Land Use Plan of the Commune of Dopiewo are to achieve sustainable development and to preserve and improve the values of the existing cultural environment [3, vol. Trends, p. 5]. In the Land Use Plan there is notation that the areas with attractive landscape are of primary importance to the commune development [3, vol. Conditions, p. 42]. A bipolar approach to natural and landscape resources can be seen in Land Use Plan. On the one hand, the resources pose barriers due to the need to protect the most valuable elements in the area and impossibility to develop it. On the other hand, they stimulate recreational and residential development in particularly attractive places as well as other development in other areas in the commune. The resources are not seen as a value by itself [3, vol. Trends, p. 6]. As far as the spatial policy is concerned, the Land Use Plan assumes that the existing trends should be followed passively although they are unfavourable to landscape development. The Plan refers to the conditions of development of the commune resulting from the investments which have been made so far. There are statements justifying the sanctioning of negative phenomena caused by the spatial development of individual villages. The overgrowing of historical arrangements with new buildings and the extension of villages along roads are justified by the fact that there are already houses scattered around the area and the local infrastructure runs along these roads. In view of this fact, according to the Land Use Plan, it is possible that the built-up area in the commune will be extended with new residential buildings as well as facilities used for production and storage. The areas which may be built up with production and storage facilities are concentrated along the existing and planned express roads (S11, S5). The areas to be developed with residential and service buildings are located around existing villages and along roads so that the boundaries between individual settlement units will be blurred. The areas to be developed with buildings include the most valuable places in the commune in terms of scenic and natural values.

3. SPATIAL POLICY IMPLEMENTATION – EXAMPLES

The Land Use Plans indicate the need for sustainable development, where cultural landscape is treated as a value or resource. The local spatial development plan is a basic instrument which helps to execute the spatial policy. Analyses showed that the communes differed considerably in the area covered by plans, the size of areas covered by individual plans and the goals for which these plans had been made. The examples given below show how local governments use their resources.

3.1. The Commune of Stęszew

The local Land Use Plan covers only a minimal area of the commune of Stęszew, i.e. 6.22% (1,090 ha covered by the Land Use Plan vs 17,522 ha of the total area of the commune). This is probably the result of lesser urbanisation pressure than in the two other communes. Plans usually cover small areas concentrated around the town of Stęszew, individual villages and the shoreline of Lake Strykowski (Fig. 2).

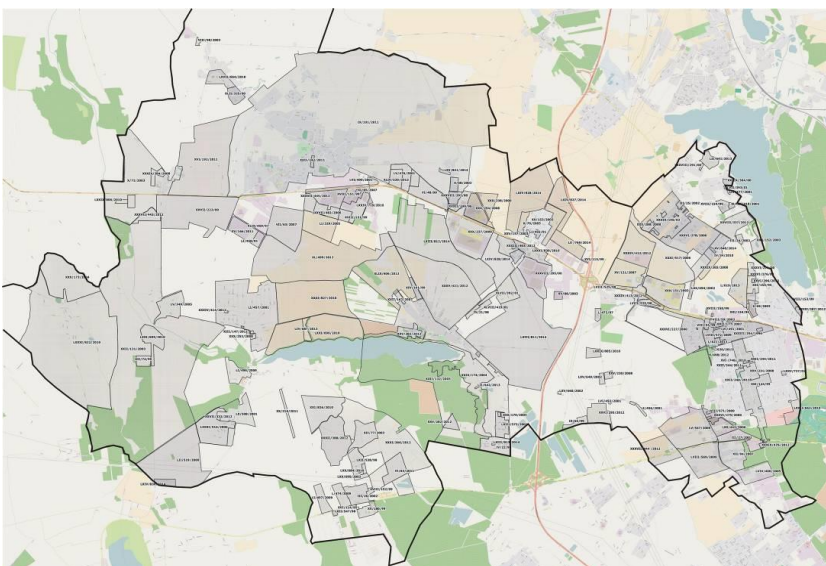

Ryc. 2. Pokrycie miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego gminy Stęszew. Powierzchnię planów zaznaczono kolorem szarym. Źródło: opracowanie autorów na podstawie materiałów dostarczonych przez Urząd Miejski Gminy Stęszew

Fig. 2. Areas covered by local spatial plans (marked in grey colour) in the commune of Stęszew. Source: the authors' compilation based on data from the Town Council of the Commune of Stęszew)

The spatial plan concerning fragments of the villages of Tomice and Mirosławki is particularly interesting due to the protection and development of the existing landscape [18]. This proves that the commune government is determined to protect particularly valuable areas from degradation.

In 2009 the Town Council of Stęszew started making a land use plan for meadows located on Lake Tomickie and in the Samica Stęszewska River valley. The plan was prepared because it was necessary to protect areas of scenic and natural value, which were under the growing pressure of housing development. According to the plan, the areas were not to be built up. The plan triggered protests of the owners of two plots located in the zone. The owners wanted to receive the terms of spatial development of their estates. In March 2011 the plan was approved by the Town Council [18], but it was nullified by a supervisory resolution of the Governor of Greater Poland Voivodeship. The plan was invalidated due to erroneous drawings and the opinion that the areas covered in the land use plan could not be excluded from development. Thus, the resolution was found to be inappropriate although the applicable Land Use Plan of the Commune of Stęszew [13] included provisions concerning the need to protect areas of the greatest natural value (including river valleys) by exclusion from building development. It also included recommendations to limit dispersion of buildings in the areas surrounding individual villages. In 2011 the commune resumed work on the plan. The two owners of plots in that area complained about building restrictions. Simultaneously, a group of commune inhabitants backed the plan and started seeking the support from institutions and societies which were ready to join the action to pass the plan prohibiting building development so that it would be approved by the Governor. The plan was passed in March 2012 and it was challenged in September 2012 at the Voivodeship Administrative Court in Poznań by the two plot owners. The Court found their arguments to be justified and annulled the contested resolution. The Commune Council of Stęszew challenged the sentence passed by the Voivodeship Administrative Court at the Supreme Administrative Court. In 2014 the Supreme Administrative Court decided that the cassation appeal was justified, repealed the sentence under appeal and remanded the case to be adjudicated by the Voivodeship Administrative Court in Poznań again [20]. This example shows how determined the local government and the Commune Council of Stęszew were to pass the Land Use Plan in order to preserve the areas of natural and scenic value and increase their protection.

Ryc. 3. Pokrycie miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego gminy Tarnowo Podgórne. Obszar planów zaznaczony kolorem szarym. Źródło: [7]

Fig. 3. Areas covered by local spatial plans (marked in grey colour) in the commune of Tarnowo Podgórne. Source: [7]

3.2. The Commune of Tarnowo Podgórne

In order to determine trends in the development, changes in the spatial structure of the commune and land use plan the commune Tarnowo Podgórne was divided into 10 functionality and landscape zones. The organisation of these zones was relatively precisely defined [17, Part B, pp. 10, 13-26]. The zones delimited in the commune may significantly contribute to balanced management of the resources and preserve spatial order. In consequence, this may significantly influence the consistence and quality of landscape in the commune.

Implementing the spatial policy set in the Land Use Plan 191 local spatial development plans were approved in the Commune of Tarnowo Podgórne (as of June 2016). In total they cover the area of 5,754 ha, i.e. 56.7% of the total area of the commune (Fig. 3). Unfortunately, these are usually partial plans covering small areas. In consequence, this causes scenic inconsistency, especially in homogenous items of landscape, such as lakes. For example, the local land use plan was approved only for the eastern part of Lake Lusowskie or there was no holistic vision of residential developments around Lake Kierskie (Fig. 3) although the provisions in the Land Use Plan indicate the need to protect the watershed of both lakes [17, Part B, pp. 5, 16, 17, 18, 40, 48, 49, 60].

Ryc. 4. Zabudowa mieszkaniowa na terenie założenia pałacowo-parkowego i w oderwaniu od układu ruralistycznego wsi Jankowice. Źródło: [9]

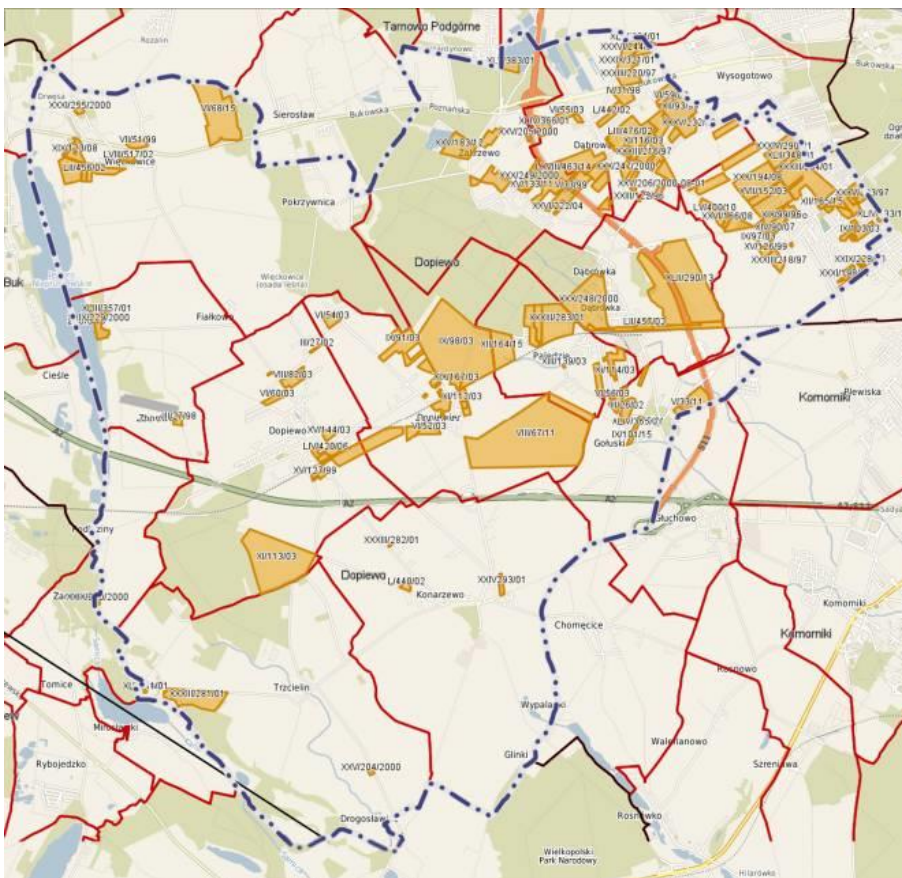
Fig. 4. Residential buildings in the palace and park complex, in isolation from historical rural arrangement of the Jankowice village. Source: [9]

Another matter of concern is the presence of residential buildings in the neighbourhood of palace and park complexes, or in isolation from historical rural arrangements, e.g. in the village of Jankowice (Fig. 4). The situation of old granges is particularly unfavourable although according to the provisions of the spatial plan, these facilities are treated as particularly significant in the context of tourist and recreational functions. Although granges are registered as monuments, they are degraded as well as their surroundings.

The spatial policy of the commune of Tarnowo Podgórne is much more favourable to protected areas. For example, the Protected Landscape Zone of the Sama River has been established. The policy is also favourable to investment areas, as the location is combined with a convenient road network in the commune and the cost of farmland.

3.3. The Commune of Dopiewo

The local Land Use Plan covers i.e. 13% area of Commune of Dopiewo (Fig. 5). The overview and analysis of local spatial development plans passed in Dopiewo indicated that many of them include decisions which have negative influence on the quality of landscape. They disperse buildings in the agricultural landscape, distort spatial arrangements in rural areas (e.g. by location of houses in long and narrow agricultural plots, extension of built-up areas causing merger of neighbouring settlement units), limit the exposure of dense village views in panoramas. The village of Lisówki is an example of this approach. The area of the settlement is small (currently the built-up area is about 10 ha, including the buildings constructed in the area covered by the spatial plan [5]).

Ryc. 5. Pokrycie miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego gminy Dopiewo. Obszar planów zaznaczony kolorem pomarańczowym. Źródło: [6]

Fig. 5. Areas covered by local spatial plans (marked in orange colour) in the commune of Dopiewo. Source: [6]

The village is picturesquely located in a diversified terrain (about 20 m difference in altitude – ranging from about 70 m to more than 90 m AMSL) with Lake Tomickie surrounded by woody hills and the Samica Stęszewska River valley. The area is of high natural value – Świąconka Hill belongs to Wielkopolska National Park, the river valley is protected under Natura 2000 and above all, there is diversified and valuable landscape. In 2001 the local land use plan was approved for the area situated at the foot of hill, right next to the boundary of Wielkopolska National Park and forest. According to the plan, the land can be built up with single-family houses and manors. The plan specifies the network of roads and the division of land into plots [19]. Apparently there are also detailed parameters concerning buildings (the location along roads, size, roof slope and geometry, finishing materials). In spite of this fact, new buildings are so diversified that the complex makes an inconsistent composition and unattractive scenery. The scale of the complex and its location have negative influence on the landscape. The complex of buildings is located near woody Świąconka Hill, which is one of the most attractive elements of landscape, and near high-class green space along the shoreline of Lake Tomickie. The complex of buildings closes extensive views of the hill and lake from the road leading to the village and distorts the historical arrangement of the village. It does not harmonise with the existing arrangement. The size of plots and minimal use of available locations (individual plots are built up and scattered all over the area covered in the plan) makes new buildings much more dispersed than the old ones, which are densely located along the main road. Until the 1990s the area of the settled part of the village was about 3 ha [15,8]. The area to be developed with new buildings is much bigger (about 21 ha). The dimensions and forms of new buildings do not match traditional housing. As a result, the contemporary arrangement dominates the historical one (Fig. 6). The new arrangement is located at the vast expanse of fields and it is more scenically exposed than the old part of the village, which is situated at a lower level. The area of land to be built up is bigger than necessary. Since the plan was approved in 2001 houses have been built only in about 19% of area. It is also arguable to assume such significant development of buildings in the village which does not have any services or a sewage system and in which there is only one paved road.

Ryc. 6. Wieś Lisówki – przyrost terenów zabudowanych: mapa historyczna Messtischblatt 1940 [21], współczesna ortofotomapa [22] i studium gminy Dopiewo 2013 [3].

Fig. 6. The village of Lisówki – the extension of built-up areas: the historical map Messtischblatt 1940 [21], the contemporary orthophotomap [22] and the Land Use Plan of Commune of Dopiewo 2013 [3]

4. CONCLUSIONS

Spatial planning is based on legal instruments, such as commune land use plans and local spatial development plans. However, in practice these instruments are ineffective or they are not used appropriately. There is no comprehensive recognition and multi-aspect evaluation of resources. There are declarative or even contradictory provisions in commune land use plans, planning is fragmentary and investments are based on administra-

tive decisions. In consequence, this causes space disintegration and landscape deformation [1].

The research showed that the three selected communes in the Poznań agglomeration differed noticeably in their spatial policies in terms of preservation of the existing spatial and landscape resources. The resources are perceived as a development potential and condition of the economic success of communes. This approach is noticeable in strategic and planning documents. However, the spatial management practice in communes often proves the lack of awareness (or ignorance) of the fact that these resources are limited and non-renewable. Simultaneously, it arouses concern about the stability of natural and scenic structures. The Commune of Dopiewo sees development opportunities in close neighborhood of the city and good transport connections. In consequence, it has adopted the strategy which consists in attracting new inhabitants and investors (developers) with plans to build up large areas with residential buildings as well as production and storage facilities. Landscape is chiefly treated as attractive surroundings increasing the value of land to be built up. The preservation of scenic values is declared in the land use plan of the commune but the goals of spatial development do not confirm this approach. The provisions of the Land Use Plan of the Commune of Tarnowo Podgórne indicate willingness to preserve and use the existing resources appropriately. There are recommendations to protect the agricultural landscape, prohibit building up some areas of agricultural production and increase the forestation rate. Nevertheless, the observation of spatial phenomena in both communes, confirmed by analyses of changes in the use of zones of the highest natural and scenic value, revealed divergence between the declarations and spatial planning practice. In comparison with these two communes, the Land Use Plan of the Commune of Stęszew assumes considerable limitation of new built-up areas. This policy is definitely influenced by the fact that the commune has territorial forms of nature conservation of national significance and local wildlife corridors. Apart from strategic decisions, the awareness of the value of natural and scenic resources is proved by actions taken by the commune authorities to protect valuable areas subjected to investment pressure.

The research points to the need to increase the awareness of commune authorities of the limited and non-renewable character of spatial and scenic resources. It is also necessary to create effective tools to preserve these resources and use them appropriately. It is essential to create a consistent spatial policy and seek balance between a long-term vision of local development and ad hoc solutions and decisions concerning location. In order to protect landscape structures crossing administrative borders of communes it is necessary for local governments to cooperate and create integrated desk and spatial planning analyses.

GOSPODAROWANIE ZASOBAMI KRAJOBRAZOWYMI JAKO ELEMENT ROZWOJU GMIN AGLOMERACJI POZNAŃSKIEJ – DEKLARATYWNOŚĆ ZAŁOŻEŃ I REALIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ

1. WPROWADZENIE

Krajobraz i przestrzeń stanowią ważne, a zarazem nieodnawialne zasoby, którymi trzeba racjonalnie gospodarować, zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju. Najistotniejsze decyzje przestrzenne, wpływające na jakość krajobrazu, podejmowane są na poziomie gminnym, konieczne jest jednak koordynowanie działań na różnych poziomach

i w różnych skalach planistycznych [12]. Pożądane jest zwłaszcza zintegrowane podejście do zarządzania zasobami przestrzeni i krajobrazu w obrębie silnie powiązanych funkcjonalnie obszarów jakimi są aglomeracje miejskie [4]. Przykładem kreowania spójnej polityki rozwojowej oraz właściwego wykorzystanie potencjału obszarów wiejskich w relacjach z dużym miastem jest realizowany w latach 2009-2010 interdyscyplinarny program badawczy „Funkcjonowanie i kierunki rozwoju aglomeracji poznańskiej”, a w jego ramach temat „Krajobraz i dziedzictwo kulturowe wsi w aglomeracji poznańskiej”². Rezultatem było stworzenie koncepcji polityki krajobrazowej, opartej na identyfikacji i zachowaniu zasobów krajobrazowych jako potencjału rozwojowego obszarów wiejskich w obrębie aglomeracji. Jednym z najważniejszych zadań strategicznych sformułowanych w ramach polityki krajobrazowej było stworzenie zintegrowanego systemu ochrony krajobrazu w planowaniu i zarządzaniu przestrzenią. Taki system miały tworzyć przede wszystkim: odpowiednie zapisy w studiach gmin i planach miejscowych, prognozowanie wpływu projektowanych inwestycji na krajobraz, a także prowadzenie monitoringu krajobrazu, pozwalającego na rejestrację jego stanu oraz ocenę dynamiki i charakteru zmian [11].

W 2016 roku, kilka lat po przyjęciu strategii rozwoju aglomeracji poznańskiej podjęte zostały badania dotyczące sposobu realizacji założeń polityki krajobrazowej przez gminy podmiejskie sąsiadujące z Poznaniem. Do pierwszego etapu badań wytypowano gminy: Dopiewo, Tarnowo Podgórne i Stęszew, położone w zachodniej i południowo-zachodniej części powiatu poznańskiego (ryc. 1). Wszystkie wymienione gminy posiadają cenne zasoby krajobrazu rolniczego, zachowane historyczne układy ruralistyczne i zespoły rezydencjonalno-folwarczne, zabytkowe obiekty i zespoły zabudowy, a także założenia zieleni. Jednocześnie na ich terenie następuje szybki rozwój zabudowy mieszkaniowej, w związku z bliskością Poznania i dostępnością komunikacyjną. Coraz silniejsza presja urbanizacyjna, podobnie jak na obszarze całej aglomeracji poznańskiej, powoduje nie tylko istotne zmiany w strukturze własnościowej i użytkowaniu gruntów [2,16], ale też zagrożenia dla wartościowych zasobów przestrzennych i krajobrazowych oraz nieodwracalne przekształcenia historycznego rozplanowania wsi [15]. Celem badań jest rozpoznanie poziomu świadomości istnienia zasobów krajobrazowych w wybranych gminach aglomeracji poznańskiej oraz konfrontacja praktyki gospodarowania przestrzenią z zawartymi w studiach gmin zapisami dotyczącymi korzystania z tych zasobów.

2. ZASOBY KRAJOBRAZOWE I ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ W POLITYCE PRZESTRZENNEJ GMIN

W Studiach Uwarunkowań i Kierunków zagospodarowania Przestrzennego (SUiKZP) trzech badanych gmin: Stęszew, Tarnowo Podgórne i Dopiewo znajdują się zapisy dotyczące wprowadzania zasad zrównoważonego rozwoju oraz ochrony zasobów krajobrazu, jednakże ujmowane są one w różny sposób i różnie formułowana jest polityka przestrzenna służąca ich realizacji.

2.1 Gmina Stęszew

W obowiązującym SUiKZP Gminy Stęszew [14] znajdują się zapisy wskazujące na krajobraz kulturowy jako istotny walor. Wśród zasad kształtowania polityki przestrzennej wymieniana się: racjonalne zagospodarowanie terenów, wykorzystanie dogodnego położenia gminy i jej walorów przyrodniczych w aktywizacji funkcji turystycznej, ochronę potencjału przyrodniczego, ochronę zwartych kompleksów leśnych korytarza ekologicznego sieci

² Projekt „Funkcjonowanie i kierunki rozwoju aglomeracji poznańskiej” realizowany był przez Konsorcjum Badań nad Aglomeracją Poznańską, w skład którego wchodziły: Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Politechnika Poznańska oraz Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu. Temat „Krajobraz i dziedzictwo kulturowe wsi w aglomeracji poznańskiej” realizował zespół badawczy Zakładu Architektury Krajobrazu Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu w składzie: Elżbieta Raszeja (kierownik tematu), Agnieszka Wilkaniec, Ewa de Mezer

ECONET, ochronę walorów krajobrazowych oraz kulturowych poprzez wprowadzenie odpowiednich ograniczeń w zagospodarowaniu i wykorzystaniu terenów [14, str. 98]

Wśród kierunków rozwoju gminy na pierwszym miejscu wymieniana jest ochrona i zachowanie walorów przyrodniczych [14, str. 99], a na drugim miejscu rozwój funkcji mieszkaniowej, co może powodować powstawanie konfliktów przestrzennych, o ile te cele nie będą realizowane w odrębnych przestrzeniach. Kolejne wymienione kierunki: rozwój infrastruktury sportowo-rekreacyjnej, turystycznej i utrzymanie funkcji rolniczej oraz rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, związane są z wykorzystaniem istniejących walorów środowiska i wynikają z dotychczasowej struktury użytkowania terenów. Studium zawiera zapisy, istotne z punktu widzenia zachowania walorów krajobrazu rolniczego, m. in. dotyczące koncentracji zabudowy wsi i ograniczenie wydawania decyzji skutkujących rozpraszaniem zabudowy [14, str. 100]. Podkreślona została również rola wyłączeń spod zabudowy jako narzędzia kształtującego jakość krajobrazu [14, str. 110]. Zagadnienia związane z ochroną dziedzictwa kulturowego postrzegane są głównie przez pryzmat ochrony poszczególnych historycznych i zabytkowych obiektów oraz ich otoczenia. Część graficzna Studium zawiera oznaczenie „cennych układów ruralistycznych” występujących w kilku wsiach oraz objęty ochroną konserwatorską układ urbanistyczny Stęszewa.

2.2. Gmina Tarnowo Podgórne

Zapisy zawarte w SUIKZP gminy Tarnowo Podgórne wskazują, że „właściwe kreowanie polityki przestrzennej powinno polegać nie tylko na tworzeniu nowych obszarów inwestycyjnych, ale również na ochronie środowiska oraz poprawie standardów terenów już zabudowanych” [17, cz. A, str. 88]. Podejmowane przez gminę działania są zgodne z deklarowanym kierunkiem – w ostatnich latach utworzono Obszar Chronionego Krajobrazu Rynny Jeziora Lusowskiego i Doliny Samy (12% powierzchni gminy), zwiększa się także lesistość gminy. Walory środowiska przyrodniczego i krajobrazu wskazywane są jako aktywizujące czynniki wewnętrzne, umożliwiające rozwój gminy [17, cz. B, str. 3]. Jako wartościowe zasoby dziedzictwa kulturowego wskazano nie tylko obiekty i zespoły zabytkowe ale również budownictwo wiejskie charakterystyczne dla osadnictwa olęderskiego jako element kultury regionalnej (choć nie wskazano konkretnych obiektów), a także parki podworskie, cmentarze, przydrożne krzyże i kapliczki jako wyróżniki krajobrazowe [17, cz. A, str. 46].

W części dokumentu dotyczącej kierunków i zasad kształtowania rolniczej przestrzeni produkcyjnej i obszarów leśnych zawarto m.in. zalecenia dotyczące dążenia do ochrony krajobrazu rolniczego, wprowadzono zakaz zabudowy na części terenów rolniczej przestrzeni produkcyjnej i zalecenie zwiększenia lesistości terenu. W zbiorze zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej zawarto zalecenia dotyczące m.in.: utrzymania właściwego stanu zabytkowych obiektów oraz ich otoczenia, zasad wprowadzania nowej zabudowy w ich sąsiedztwie, ustanowiono strefy ochrony konserwatorskiej dla zespołów historycznej zabudowy (dworskich i pałacowych, parkowych, folwarcznych), wprowadzono zakaz wznoszenia nowej zabudowy i dokonywania wtórnych podziałów parków historycznych [17, cz. B].

Trzeba jednak zwrócić uwagę na fakt, że obok wyżej wymienionych zaleceń ochronnych SUIKZP [17] dla gminy Tarnowo Podgórne zakłada możliwość znaczącego powiększenia powierzchni zabudowy, szczególnie związanej z działalnością gospodarczą, wzdłuż drogi E30 oraz mieszkaniowej, koncentrującej się głównie w pobliżu istniejących jednostek osadniczych. Niewątpliwie tak szeroko zakrojone możliwości rozwoju zabudowy wpłyną znacząco na krajobraz gminy.

2.3. Gmina Dopiewo

Cele strategiczne, wymienione w pierwszej kolejności w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego gminy Dopiewo to „osiągnięcie zrównoważonego rozwoju” oraz „zachowanie i podniesienie walorów istniejącego środowiska kulturowe-

go” [3, t. Kierunki, str. 5]. W Studium uznano, że: największe znaczenie dla rozwoju gminy mają tereny atrakcyjne krajobrazowo [3, t. Uwarunkowania, str. 43]. Widoczne jest ujmowanie zasobów przyrodniczych i krajobrazowych dwubiegunowo: jako bariery (konieczność ochrony najcenniejszych fragmentów terenu, skutkująca niemożnością wprowadzenia zabudowy) lub czynnika stymulującego rozwój zabudowy (rekreacyjnej i rezydencjalnej w miejscach szczególnie atrakcyjnych oraz innego rodzaju zabudowy na pozostałym obszarze gminy), a nie wartości samej w sobie [3, t. Kierunki, s. 6]. W sferze kształtowania polityki przestrzennej Studium zakłada bierne poddawanie się istniejącym trendom, niekorzystnym z punktu widzenia kształtowania krajobrazu. Zawiera stwierdzenia uzasadniające sankcjonowanie negatywnych zjawisk, związanych z rozwojem przestrzennym poszczególnych wsi, takich jak „obrastanie historycznych układów” przez nową zabudowę, „rozciągnięcie wsi wzdłuż dróg”, uzasadniając je istnieniem już rozproszonej zabudowy oraz wykorzystaniem pokrywającego się z drogami przebiegu uzbrojenia terenu. W związku z tym w obowiązującym Studium [3] przewiduje się na terenie gminy możliwość znacznego powiększenia się powierzchni terenów zabudowanych, głównie o funkcji mieszkaniowej oraz produkcyjno-magazynowej. Tereny przeznaczone potencjalnie pod zabudowę produkcyjno-magazynową koncentrują się wzdłuż istniejących i projektowanych dróg szybkiego ruchu (S11, S5). Tereny zabudowy mieszkaniowej oraz usługowej usytuowane zostały wokół istniejących wsi, i wzdłuż dróg w sposób powodujący zacieranie się granic pomiędzy poszczególnymi jednostkami osadniczymi. Tereny przeznaczone pod zabudowę obejmują również najcenniejsze pod względem krajobrazowym i przyrodniczym obszary gminy.

3. REALIZACJA POLITYKI PRZESTRZENNEJ GMIN – WYBRANE PRZYKŁADY

W analizowanych studiach gmin wskazuje się konieczność rozwoju w oparciu o zasadę zrównoważonego rozwoju, a jako walor, bądź zasób, wymieniany jest krajobraz kulturowy. Podstawowym instrumentem realizacji polityki przestrzennej są miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego (mpzp). Przeprowadzone analizy wykazały, że istnieją widoczne różnice odnoszące się zarówno do pokrycia planami powierzchni gmin, wielkości terenów objętych poszczególnymi planami oraz celów podejmowania tych opracowań. Przytoczone poniżej przykłady, pokazują jak w praktyce władze samorządowe odnoszą się do posiadanych zasobów.

3.1. Gmina Stęszew

Stan pokrycia terenu gminy Stęszew miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego jest niewielki, wynosi 6,22% powierzchni (1090 ha objętych mpzp w stosunku do 17522 ha powierzchni całkowitej gminy). Wynika to prawdopodobnie z mniejszej presji urbanizacyjnej dotyczącej tę gminę w stosunku do dwóch pozostałych. Plany w większości obejmują niewielkie powierzchniowo obszary, skupione wokół miasta Stęszew, jednostek wiejskich oraz brzegów jeziora Strykowskiego (ryc. 2.)

Szczególnie interesujący pod względem ochrony i kształtowania istniejącego krajobrazu okazał się plan zagospodarowania przestrzennego dla fragmentów miejscowości Tomice i Mirosławki [19]. Proces jego uchwalenia świadczy o determinacji samorządu gminnego w dążeniu do realnego zabezpieczenia przed degradacją obszarów szczególnie wartościowych. W grudniu 2009 r. Rada Miejska Stęszewa przystąpiła do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obejmującego tereny łąk położonych nad jeziorem Tomickim i w dolinie Samicy Stęszewskiej. Przygotowywanie planu wynikało z potrzeby ochrony cennych krajobrazowo i przyrodniczo terenów, które poddawane były rosnącej presji zabudowy. Projekt planu zakładał wyłączenie ich spod zabudowy. Od początku plan wzbudzał protesty właścicieli dwóch działek położonych w jego granicach. Właściciele starali się o wydanie warunków zabudowy i zagospodarowania przestrzennego dla posiadanych przez siebie nieruchomości. W marcu 2011 r. plan został uchwalony [19], ale na mocy rozstrzygnięcia nadzorczego Wojewody Wielkopolskiego

uchwała Rady Miejskiej dotycząca mpzp została unieważniona. Jako powód unieważnienia wskazano błędy zawarte w rysunku planu. Przede wszystkim jednak pogląd, że obowiązujące dla gminy SUIKZP nie przewiduje wyłączenia spod zabudowy terenów objętych planem, więc tego rodzaju postanowienie nie może być w nim zawarte. Należy jednak zwrócić uwagę, że w obowiązującym wówczas SUIKZP gminy Stęszew [13] istniały zapisy dotyczące konieczności ochrony najcenniejszych przyrodniczo terenów gminy (w tym dolin rzecznych), poprzez zastosowanie narzędzia, jakim jest wyłączenie terenów spod zabudowy oraz zalecenie, aby ograniczyć rozpraszanie zabudowy na terenach otaczających poszczególne wsie. W 2011 r. gmina ponownie podjęła prace nad przygotowaniem i uchwaleniem planu. Dwaj posiadacze działek położonych na opisywanym terenie ponownie wnieśli zastrzeżenia co do planowanego zakazu zabudowy. Jednocześnie grono mieszkańców gminy, wyraziło swoje poparcie dla projektu i zaczęło szukać wsparcia ze strony instytucji oraz stowarzyszeń, gotowych włączyć się w działania zmierzające do uchwalenia planu zakazującego zabudowy i przyjęcia go przez Wojewodę³. Plan został ponownie uchwalony w marcu 2012 r. i ponownie zaskarżony we wrześniu 2012 r. w Wojewódzkim Sądzie Administracyjnym w Poznaniu przez wymienionych wcześniej dwóch właścicieli działek. Sąd uwzględnił skargi i stwierdził nieważność zaskarżonej uchwały. Rada Miejska Gminy Stęszew zaskarżyła wyrok WSA w Naczelnym Sądzie Administracyjnym, który w 2014 r. uznał, że skarga kasacyjna Rady Gminy zasługuje na uwzględnienie, uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania WSA w Poznaniu [20]. Przytoczony przykład świadczy o determinacji władz samorządowych i Rady Gminy Stęszew w dążeniu do uchwalenia planu, który pozwala zachować i wzmocnić ochronę terenów cennych pod względem przyrodniczym i krajobrazowym.

3.2. Gmina Tarnowo Podgórne

Obszar gminy Tarnowo Podgórne został podzielony na 10 stref funkcjonalno-krajobrazowych, celem określenia kierunków rozwoju, zmian w strukturze przestrzennej, przeznaczenia terenów oraz określenia zasad ich kształtowania [17, cz. B, str.10, 13 – 26]. Wyznaczenie stref może w znaczący sposób przyczynić się do zrównoważonego gospodarowania zasobami gminy oraz zachowania ładu przestrzennego, co powinno mieć istotny wpływ na spójność i jakość krajobrazu tej gminy.

Realizując politykę przestrzenną określoną w Studium na terenie gminy Tarnowo Podgórne uchwalono 191 (stan na czerwiec 2016) mpzp, o łącznej powierzchni 5 754 ha, co stanowi 56,7% pokrycia terenu gminy (ryc. 3). Niestety, plany te są często fragmentaryczne i niewielkie powierzchniowo, co przyczynia się do zachwiania spójności krajobrazu. Przykładem takiej sytuacji może być uchwalenie mpzp jedynie dla terenów położonych po wschodniej stronie jeziora Lusowskiego lub brak całościowej wizji kształtowania zabudowy mieszkaniowej w otoczeniu jeziora Kierskiego (ryc. 3), choć zapisy studium wyraźnie wskazują na konieczność ochrony zlewni obu jezior [17, cz. B s. 5, 16, 17, 18, 40, 48, 49, 60].

Niepokojące jest również kontynuowanie zabudowy mieszkaniowej w sąsiedztwie założeń pałacowo-parkowych, czy też w oderwaniu od historycznych układów ruralistycznych czego przykładem może być wieś Jankowice (ryc. 4). Szczególnie niekorzystna sytuacja ma miejsce w odniesieniu do dawnych folwarków, choć obiekty te zgodnie z zapisami studium traktowane są jako szczególnie istotne w kontekście funkcji turystyczno-rekreacyjnych. Pomimo wpisów do rejestru zabytków, następuje degradacja zarówno samych obiektów, jak i ich otoczenia. Zdecydowanie korzystniejszą polityką przestrzenną gminy Tarnowo Podgórne kształtuje się w odniesieniu do terenów chronionych, czego przykładem może być powołanie Obszaru Chronionego Krajobrazu Doliny Samy, a także w odniesieniu do wyznaczania terenów inwestycyjnych, uwzględniających układ komunikacyjny gminy oraz kosztem utraty terenów rolniczych.

³ Opinię w tej sprawie wydała między innymi Katedra Terenów Zieleni i Architektury Krajobrazu oraz Zakład Architektury Krajobrazu Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu

3.3. Gmina Dopiewo

Stan pokrycia terenu gminy Dopiewo mpzp wynosi ok. 13% powierzchni (ryc. 5). Przegląd i analiza mpzp uchwalonych na terenie gminy Dopiewo wskazuje na to, iż wiele spośród opracowań zawiera decyzje, które negatywnie wpływają na jakość krajobrazu. Prowadzą między innymi do rozpraszania zabudowy w krajobrazie rolniczym, zniekształcania układów przestrzennych wsi (np. poprzez lokalizowanie zabudowy na wydłużonych i wąskich działkach uprawowych, powiększanie terenów zabudowanych w stopniu doprowadzającym do łączenia się sąsiednich jednostek osadniczych), ograniczania ekspozycji zwartych sylwet wsi w panoramach. Przykładem jest wieś Lisówki, niewielka powierzchniowo jednostka osadnicza⁴, położona malowniczo na terenie o znacznie zróżnicowanym ukształtowaniu terenu (różnice wysokości wynoszą ok. 20 m – od ok. 70 m n.p.m. do ponad 90 m n.p.m.), z jeziorem Tomickim, otoczonym zalesionymi wzgórzami i doliną Samicy Stęszewskiej. Teren posiada wysokie walory przyrodnicze: wzgórze Święconka znajdujące się w granicach Wielkopolskiego Parku Narodowego, dolinę Samicy objętą ochroną w ramach programu Natura 2000, a przede wszystkim urozmaicony i wartościowy krajobraz. W 2001 r. uchwalono mpzp obejmujący teren położony u stóp wzgórz tuż przy granicy WPN w sąsiedztwie lasu. Decyzją mpzp teren został przeznaczony pod zabudowę mieszkaniową jednorodzinną i rezydencjonalną. Plan określa układ komunikacyjny i podział na działki budowlane oraz pozornie dość szczegółowo parametry zabudowy (usytuowanie budynków wobec dróg, ich gabaryty, geometrię dachów, nachylenie połączy dachowych, materiały wykończeniowe) [19]. Mimo to powstające budynki są na tyle zróżnicowane formalnie, że zespół tworzy niespójne kompozycyjnie i nieatrakcyjne krajobrazowo skupisko zabudowy. Jego skala i usytuowanie negatywnie oddziałują na krajobraz. Zespół zabudowy został usytuowany na tle jednego z najatrakcyjniejszych elementów krajobrazu - zalesionego wzgórza Święconka i wysokiej zieleni wzdłuż brzegu jeziora Tomickiego. Nowa zabudowa zamyka rozległe widoki z drogi dojazdowej do wsi w kierunku wzgórza i jeziora, a także powoduje zniekształcenie historycznego rozplanowania wsi. Nie nawiązuje do wcześniej istniejącego zwartego układu - pojedyncze działki rozproszone są na całym obszarze objętym przez plan. Powierzchnia siedliskowej części wsi, aż do początku lat 90. XX w. wynosiła ok. 3 ha [15,8]. Wielokrotnie większa powierzchnia przewidziana pod nową zabudowę (ok. 21 ha) i gabaryty nowych budynków o formach nie nawiązujących do tradycyjnej zabudowy, powodują dominację współczesnego układu nad historycznym (ryc. 6). Nowy układ, położony w rozłogu pól, jest również bardziej eksponowany krajobrazowo, niż starsza część wsi, usytuowana w obniżeniu terenu. Powierzchnia terenu przeznaczonego pod zabudowę jest zbyt duża w stosunku do potrzeb, o czym świadczy fakt, iż od uchwalenia planu w 2001 r. zajęto jedynie niewielką jego część, ok. 19 %. Dyskusyjne jest również zakładanie tak znacznego rozwoju zabudowy wsi, która nie posiada jakiegokolwiek zaplecza usługowego, nie jest wyposażona w kanalizację zbiorczą i obsługiwana przez jedną utwardzoną drogę.

4. PODSUMOWANIE

Planowanie przestrzenne jest wyposażone w odpowiednie, prawnie umocowane instrumenty, którymi są studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. W praktyce jednak te instrumenty okazują się nieskuteczne lub źle wykorzystywane. Brak wszechstronnego rozpoznania i wieloaspektowej oceny zasobów, deklaratywne, a nawet sprzeczne zapisy w studiach gmin, fragmentaryczność opracowań planistycznych, a także praktyka prowadzenia inwestycji w oparciu o decyzje administracyjne, przyczyniają się do dezintegracji przestrzeni i deformacji krajobrazu [1,10].

⁴ Powierzchnia zabudowy wsi wynosi obecnie. 10 ha, łącznie z zabudową powstałą już na terenie objętym planem [5]

Przeprowadzone badania wykazały wyraźne różnice w sposobie prowadzenia polityki przestrzennej trzech wybranych podpoznańskich gmin w kontekście zachowania posiadanych zasobów przestrzenno-krajobrazowych. Zasoby te postrzegane są jako potencjał rozwojowy i warunek sukcesu gospodarczego gmin, co znajduje wyraz w dokumentach strategicznych i planistycznych. Jednakże sposób korzystania z nich w praktyce gospodarowania przestrzenią gmin często wskazuje na brak świadomości (lub ignorowanie) faktu, że są to zasoby ograniczone i nieodnawialne, a także budzi obawy co do trwałości i stabilności struktur przyrodniczych i krajobrazowych. Gmina Dopiewo postrzega swoje szanse rozwoju głównie w wykorzystaniu bliskiego sąsiedztwa miasta oraz dogodnych powiązań komunikacyjnych z nim. Wynikiem tego jest przyjęta strategia przyciągania nowych mieszkańców i inwestorów (firm deweloperskich) oraz przeznaczania dużych obszarów pod zabudowę mieszkaniową i produkcyjno-magazynową. Krajobraz traktowany jest przede wszystkim jako atrakcyjne otoczenie, podnoszące wartość terenów pod zabudowę, a deklarowane w studium gminy zachowanie jego walorów ma charakter postulatywny i nie znajduje potwierdzenia w zapisach kierunkowych dotyczących rozwoju przestrzennego. Sformułowania zawarte w studium gminy Tarnowo Podgórne wskazują na chęć zachowania oraz właściwego wykorzystania istniejących zasobów, czego wyrazem są m.in. zalecenia dotyczące ochrony krajobrazu rolniczego przez wprowadzenie zakazu zabudowy na części terenów rolniczej przestrzeni produkcyjnej, a także zwiększenia lesistości terenu. Tym niemniej, obserwacja zjawisk przestrzennych na obszarze obu gmin, wskazuje na rozbieżności między deklaracjami a praktyką gospodarowania przestrzenią. Studium gminy Stęszew zakłada znaczne ograniczenie powierzchni nowych terenów zabudowanych, w porównaniu do dwóch pozostałych gmin, na co z pewnością ma wpływ występowanie w granicach gminy obszarowych form ochrony przyrody o randze krajowej oraz przebieg lokalnych korytarzy ekologicznych. O świadomości wartości posiadanych zasobów przyrodniczych i krajobrazowych świadczą nie tylko zapisy strategiczne, ale też praktyczne działania władz gminy Stęszew podjęte dla ochrony cennych terenów poddanych presji inwestycyjnej.

Wnioski z badań wskazują na konieczność wzmacniania świadomości samorządów gminnych w zakresie ograniczoności i nieodnawialności zasobów przestrzenno-krajobrazowych, a także tworzenia skutecznych narzędzi dla ich zachowania i właściwego wykorzystania. Podstawą powinno być kreowanie spójnej polityki przestrzennej oraz poszukiwanie równowagi między długoterminową wizją rozwoju lokalnego a doraźnymi rozwiązaniami i decyzjami lokalizacyjnymi. Dla ochrony struktur krajobrazowych przekraczających granice administracyjne gmin niezbędna jest współpraca samorządów lokalnych oraz tworzenie zintegrowanych opracowań studialnych i planistycznych.

BIBLIOGRPHY

- [1] Böhm A., 2008, Skuteczność istniejących w Polsce instrumentów prawnych, *Czasopismo Techniczne*, Architektura, Zeszyt 1-A/2008, 137-146.
- [2] Głębocki B., Zmiany w strukturze własnościowej i użytkowaniu gruntów w Poznaniu i jego strefie podmiejskiej, w: *Powiat poznański. Jakość przestrzeni i jakość życia*, Poznań, Bogucki Wydawnictwo Naukowe 2008, 177-192.
- [3] Gmina Dopiewo Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego zaktualizowane uchwałą Rady Gminy Nr XLIII/308/13 z dnia 25 lutego 2013 r., t. Kierunki, t. Uwarunkowania.

- [4] Kaczmarek T., Mikula Ł., Nowak J., Wójcicki M., *Założenia i proces budowy strategii rozwoju aglomeracji poznańskiej*. Biblioteka Aglomeracji Poznańskiej nr 18, Poznań, Bogucki Wydawnictwo Naukowe 2011, ISBN 9788362662661
- [5] Mapa topograficzna w skali 1:25000, 422.24 Dopiewo, zdjęcie topograficzne 1977 r., opracowanie 1979 r., Główny Urząd Geodezji i Kartografii.
- [6] Mapa z pokryciem miejscowymi planami przestrzennymi gminy Dopiewo, <http://dopiewo.e-mapa.net/dostep/access> 2016-05-01.
- [7] Mapa z pokryciem miejscowymi planami przestrzennymi gminy Tarnowo Podgórne. Źródło: http://mapa.inspire-hub.pl/#/gmina_tarnowo_podgorne dostep/access 2016-05-01.
- [8] Messtischblatt, mapa stolikowa w skali 1:25000, założona w latach 1890, wydana w latach 1940 Buk (sekcja 3665) <http://mapy.amzp.pl/maps.shtml> dostep/access 2016-02-01.
- [9] Ortofotomapa <http://www.google.pl/intl/pl/earth/> dostep/access 2016-05-01
- [10] Raszeja E., Ochrona krajobrazu kulturowego w teorii i praktyce zarządzania przestrzenią, w: *Bariery w zarządzaniu parkami krajobrazowymi w Polsce*, Warszawa, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne 2008, 49-67.
- [11] Raszeja E., Wilkaniec A., de Mezer E., *Krajobraz i dziedzictwo kulturowe wsi w aglomeracji poznańskiej*. Biblioteka Aglomeracji Poznańskiej Nr 3, Poznań, Bogucki Wydawnictwo Naukowe 2010, ISBN 9788362662319
- [12] Strategia rozwoju aglomeracji poznańskiej – metropolia Poznań 2020 (oprac.), Poznań Centrum Badań Metropolitalnych UAM 2011.
- [13] Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Stęszew, uchwała Nr XXXIX/370/2010 Rady Miejskiej Gminy Stęszew z dnia 28 września 2010 r.
- [14] Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Stęszew, , uchwała Nr XXXIX/333/2014 Rady Miejskiej Gminy Stęszew z dnia 11 września 2014 r.
- [15] Szczepańska M., Wilkaniec A., Przekształcenia krajobrazu kulturowego wybranych wsi strefy podmiejskiej Poznania, *Studia Obszarów Wiejskich. Regionalny wymiar przemian polskiej wsi – aspekty społeczne i środowiskowe* 2014, Vol. XXXV, 45-60.
- [16] Świdorski A. *Geoinformacyjne modele prognozowania użytkowania ziemi*, Poznań, Prace Instytutu Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu 2007, ISBN 9788389836526
- [17] Tarnowo Podgórne Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Uchwała Nr XII/134/2011 Rady Gminy Tarnowo Podgórne z dnia 21 czerwca 2011 roku, część A. Analiza w zakresie uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego, część B. Kierunki Zagospodarowania przestrzennego.
- [18] Uchwała Nr XIV/113/2011 Rady Miejskiej Gminy Stęszew z dnia 28 grudnia 2011 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla fragmentów miejscowości Tomice i Mirosławki położonych w obrębach geodezyjnych Tomice, Mirosławki i Rybojedzko, gmina Stęszew
- [19] Uchwała Nr XXXIII/281/01 Rady Gminy Dopiewo z dnia 12 lutego 2001 r. w sprawie: uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w miejscowości Lisówki, obręb Trzcielín.
- [20] Wyrok NSA z 2014-11-19, http://www.orzeczenia-nsa.pl/wyrok/ii-osk-1014-13/miejscowy_plan_zagospodarowania_przestrzennego_skargi_na_uchwaly_rady_gminy_w_przedmiocie_art_i/2bf5228.html dostep/access 2016-03-01
- [21] Zabudowa: mapa historyczna Messtischblatt 1940 <http://mapy.amzp.pl> dostep/access 2016-12-29
- [22] Zabudowa: współczesna ortofotomapa www.geoportal.gov.pl dostep/access 2016-12-01

ABOUT THE AUTHORS

Elżbieta Raszeja dr hab. eng. arch., associate professor – architect, expert in spatial planning and landscape architecture, professor at the Faculty of Architecture and Design at the University of Arts in Poznań, the head of the Laboratory of Urban Design and Spatial Planning. She is the author of over 80 scientific publications, several dozens of study and design analyses and professional evaluations in the field of spatial planning as well as landscape design and protection. She was one of the founders of the Association of

Polish Landscape Architects and now she is the Vice-chairman of the Association. She is a member of the Urban and Architectural Commission of the city of Poznań.

Agnieszka Wilkaniec – PhD., Eng. Architect, works at the Department of Green Areas and Landscape Architecture, the Poznan University of Life Sciences. Her research interests include issues related to the greenery accompanying fortifications, urban greenery, green design, cultural landscape and state of preservation of historical spatial structures.

Magdalena Szczepańska – PhD., Eng., works at the Institute of Socio-Economic Geography and Spatial Management, the Adam Mickiewicz University in Poznań. Her research and teaching activity are focused on spatial planning, green areas and rural landscape.

O AUTORACH

Elżbieta Raszeja – architekt, specjalista w zakresie planowania przestrzennego i architektury krajobrazu, profesor na Wydziale Architektury i Wzornictwa Uniwersytetu Artystycznego w Poznaniu, kierownik Pracowni Urbanistyki i Planowania Przestrzennego. Jest autorką ponad 80 publikacji naukowych, kilkudziesięciu opracowań studialnych, projektowych i ekspertyz z dziedziny planowania przestrzennego oraz ochrony i kształtowania krajobrazu. Była jednym z założycieli Stowarzyszenia Polskich Architektów Krajobrazu, obecnie jest Wiceprezesem Zarządu Głównego SPAK. Jest członkiem Miejskiej Komisji Urbanistyczno-Architektonicznej Poznania.

Agnieszka Wilkaniec – architekt, adiunkt w Katedrze Terenów Zieleni i Architektury Krajobrazu Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu. Jej zainteresowania badawcze obejmują tematykę związaną z zielenią towarzyszącą fortyfikacjom, zielenią miejską, projektowaniem zieleni, krajobrazem kulturowym i stanem zachowania historycznych struktur przestrzennych.

Magdalena Szczepańska – adiunkt w Instytucie Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. W swojej pracy badawczej i dydaktycznej zajmuje się planowaniem przestrzennym, zielenią miejską i krajobrazem kulturowym obszarów wiejskich.

Kontakt | Contact: elzbieta.raszeja@wokiss.pl; ktzagawi@up.poznan.pl